

7

Типове указател и псевдоним

7.1 Тип указател

Променлива, това е място за съхранение на данни, което може да съдържа различни стойности. Идентифицира се с дадено от потребителя име (идентификатор). Има си и тип. Дефинира се като се указват задължително типът и името ѝ. Типът определя броя на байтовете, в които ще се съхранява променливата, а също и множеството от операциите, които могат да се изпълняват над нея. Освен това, с променливата е свързана и стойност – неопределена или константа от типа, от която е тя. Нарича се още *rvalue*. Мястото в паметта, в което е записана *rvalue*, се идентифицира с адрес, който се нарича **адрес на променливата** или *lvalue*. По-точно адресът е адреса на първия байт от множеството байтове, отделени за променливата.

Пример: Фрагментът

```
int i = 1024;
```

дефинира променлива с име *i* и тип *int*. Стойността ѝ (*rvalue*) е 1024. *i* именува място от паметта (*lvalue*) с размери 4 байта, като *lvalue* е адреса на първия байт на това място.

Намирането на адреса на дефинирана променлива става чрез унарния префиксен дясно-асоциативен оператор **&** (амперсанд). Приоритетът му е същия като на унарните оператори **+**, **-**, **!**, **++**, **--** и др. Фиг. 7.1 описва оператора.

Оператор &

Синтаксис

&<променлива>

където <променлива> е вече дефинирана променлива.

Семантика

Намира адреса на <променлива>.

Фиг. 7.1 Оператор &

Пример: &i е адреса на променливата i и може да се изведе чрез оператора cout << &i;

Операторът & не може да се прилага върху константи и изрази, т.е. &100 и &(i+5) са недопустими обръщения. Не е възможно също прилагането му и върху променливи от тип масив, тъй като те имат и смисъла на *константни* указатели.

Адресите могат да се присвояват на специален тип променливи, наречени променливи от тип указател или само указатели.

Дефиниране

Нека T е име или дефиниция на тип. За типа T, T* е тип, наречен указател към T. T се нарича **указван тип** или **тип на указателя**.

Примери:

int* е тип указател към тип int;

enum {a, b, c}* е тип указател към тип enum {a, b, c}.

Множество от стойности

Състои се от адресите на данните от тип T, дефинирани в програмата, преди използването на T*. Те са константите на типа T*. Освен тях съществува специална константа с име NULL, наречена **нулев указател**. Тя може да бъде свързвана с всеки указател независимо от неговия тип. Тази константа се интерпретира като “сочи към никъде”, а в позиция на предикат е false.

Променлива величина, множеството от допустимите стойности, на която съвпада с множеството от стойности на типа T*, се нарича променлива от тип T*, променлива от тип указател към тип T или само указател към тип T. Дефинира се по общоприетия начин. Фиг. 7.2 показва синтаксиса на дефиницията на променлива от тип указател.

Дефиниция на променлива от тип указател

```
T* <променлива> [= <стойност>] опц  
{, <променлива> [= <стойност>] опц} опц |  
T *<променлива> [= <стойност>] опц  
{*<променлива> [= <стойност>] опц} опц ;
```

където

- T е име или дефиниция на тип;
- <променлива> е идентификатор;
- <стойност> е шестнадесетично число, представляващо адрес на данна от тип T или NULL.

фиг. 7.2 дефиниция на променлива от тип указател

T определя типа на данните, които указателят адресира, а също и начина на интерпретацията им.

Забелязваме, че фрагментите

<променлива> [=<стойност>] и

*<променлива> [=<стойност>]

могат да се повтарят. За разделител се използва запетаята. В първия случай на дефиницията (фиг. 7.2) обаче има особеност – операторът * се свързва с T само за първата променлива. Дефиницията

T* a, b;

е еквивалентна на

T* a;

T b;

т.е. само променливата a е от тип указател към тип T.

Примери: Дефиницията

```
int *pint1, *pint2;
```

задава два указателя към тип int, а

```
int *pint1, pint2;
```

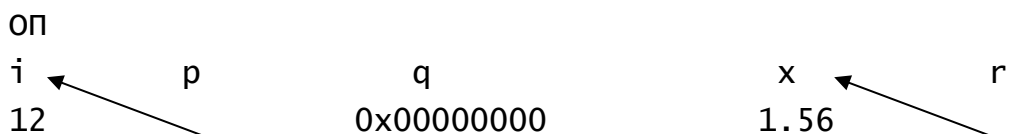
- указател pint1 към int и променлива pint2 от тип int.

Дефиницията на променлива от тип указател предизвиква в ОП да се отделят 4В, в които се записва някакъв адрес от множеството от стойности на съответния тип, ако дефиницията е с инициализация и неопределено или NULL, ако дефиницията не е с инициализация. (За реализацията Visual C++ 6.0 е неопределено). Този адрес е **стойността** на променливата от тип указател, а записаното на този адрес е **съдържанието ѝ**.

Пример: В резултат от изпълнението на дефинициите

```
int i = 12;
int* p = &i; // p е инициализирано с адреса на i
double *q = NULL; // q е инициализирано с нулевия указател
double x = 1.56;
double *r = &x; // r е инициализирано с адреса на x
```

ОП има вида:

Съвет: Всеки указател, който не сочи към конкретен адрес, е добре да се свърже с константата NULL. Ако по невнимание се опитате да използвате нулев указател, програмата ви може да извърши нарушение при достъп и да блокира, но това е по-добре, отколкото указателят да сочи към кой знай къде.

Операции и вградени функции

Извличане на съдържанието на указател

Осъществява се чрез префиксния, дясноасоциативен унарнен оператор * (Фиг. 7.3). * има приоритет на унарнен оператор.

Оператор *

Синтаксис

**<променлива_от_тип_указател>*

Семантика

Извлича стойността на адреса, записан в <променлива_от_тип_указател>, т.е. съдържанието на <променлива_от_тип_указател>.

Фиг. 7.3 Оператор *

Като използваме дефинициите от примера по-горе, имаме:

*p е 12 // 12 е съдържанието на p

*r е 1.56 // 1.56 е съдържанието на r

Освен, че намира съдържанието на променлива от тип указател, обръщението

*<променлива_от_тип_указател>

е променлива от тип T. (Всички операции, допустими за типа T, са допустими и за нея.

Като използваме дефинициите от примера по-горе, *p и *r са цяла и реална променливи, съответно. След изпълнение на операторите за присвояване

*p = 20;

*r = 2.18;

стойността на i се променя на 20, а тази на r – на 2.18.

Аритметични и логически операции

Променливите от тип указател могат да участват като операнди в следните аритметични и логически операции +, -, ++, --, ==, !=, >, >=, < и <=. Изпълнението на аритметични операции върху указатели е свързано с някои особености, заради което аритметиката с указатели се нарича още адресна аритметика. Особеността се изразява в т. нар. мащабиране. Ще го изясним чрез пример.

Да разгледаме фрагмента

```
int *p;
```

```
double *q;
```

```
...
```

```
p = p + 1;
```

```
q = q + 1;
```

Операторът $p = p + 1$; свързва p не със стойността на p , увеличена с 1, а с $p + 1*4$, където 4 е броя на байтовете, необходими за записване на данна от тип `int` (p е указател към `int`). Аналогично, $q = q + 1$; увеличава стойността на q не с 1, а с 8, тъй като q е указател към `double` (8 байта са необходими за записване на данна от този тип).

Общото правило е следното: Ако p е указател от тип T^* , $p+i$ е съкратен запис на $p + i*sizeof(T)$, където `sizeof(T)` е функция, която намира броя на байтовете, необходими за записване на данна от тип T .

Въвеждане

Не е възможно въвеждане на данни от тип указател чрез оператора `cin`. Свързването на указател със стойност става чрез инициализация или оператора за присвояване.

Извеждане

Осъществява се по стандартния начин - чрез оператора `cout`.

Допълнение

Типът, който се задава в дефиницията на променлива от тип указател, е информация за компилатора относно начина, по който да се интерпретира съдържанието на указателя. В контекста на последния пример $*p$ са четири байта, които ще се интерпретират като цяло число от тип `int`. Аналогично, $*q$ са осем байта, които ще се интерпретират като реално число от тип `double`.

Следващата програма илюстрира дефинирането и операциите за работа с указатели.

```
#include <iostream.h>
int main()
{int n = 10; // дефинира и инициализира цяла променлива
 int* pn = &n; // дефинира и инициализира указател pn към n
 // показва, че указателят сочи към n
 cout << "n= " << n << " *pn= " << *pn << '\n';
```

```

// показва, че адресът на n е равен на стойността на pn
cout << "&n= " << &n << "   pn= " << pn << '\n';
// намиране на стойността на n чрез pn
int m = *pn; // m == 10
// промяна на стойността на n чрез pn
*pn = 20;
// извеждане на стойността на n
cout << "n= " << n << '\n'; // n == 20
return 0;
}

```

В някои случаи е важна стойността на променливата от тип указател (адресът), а не нейното съдържание. Тогава тя се дефинира като указател към *тип void*. Този тип указатели са предвидени с цел една и съща променлива - указател да може в различни моменти да сочи към данни от различен тип. В този случай, при опит да се използва съдържанието на променливата от тип указател, ще се предизвика грешка. Съдържанието на променлива - указател към тип *void* може да се извлече само след привеждане на типа на указателя (*void**) до типа на съдържанието. Това може да се осъществи чрез операторите за преобразуване на типове.

Пример:

```

int a = 100;
void* p; // дефинира указател към void
p = &a; // инициализира p
cout << *p; // грешка
cout << *((int*) p); // преобразува p в указател към int
// и тогава извлича съдържанието му.

```

В C++ е възможно да се дефинират указатели, които са константи (*T* const <идентификатор>*), а също и указатели, които сочат към константи (*const T* <идентификатор>*). И в двата случая се използва запазената дума *const*, която се поставя пред съответните елементи от дефинициите на указателите. Стойността на елемента, дефиниран като *const* (указателя или обекта, към който сочи) не може да бъде променена. В дефиницията:

```
T* const <идентификатор>;
```

<идентификатор> е константен указател към тип T и не може да бъде променяна стойността му. В дефиницията:

```
const T* <идентификатор>;
```

<идентификатор> е указател към константа от тип T и не може да бъде променяно съдържанието му.

Пример:

```
int i, j = 5;
int *pi;           // pi е указател към int
int * const b = &i; // b е константен указател към int
const int *c = &j; // c е указател към цяла константа.
b = &j;           // грешка, b е константен указател
*c = 15;         // грешка, *c е константа
```

7.2 Указатели и масиви

В C++ има интересна и полезна връзка между указателите и масивите. Изразява се в това, че имената на масивите са указатели към техните “първи” елементи. Последното позволява указателите да се разглеждат като алтернативен начин за обхождане на елементите на даден масив.

Указатели и едномерни масиви

Нека a е масив, дефиниран по следния начин:

```
int a[100];
```

Тъй като a е указател към a[0], *a е стойността на a[0], т.е. *a и a[0] са два различни записа на стойността на първия елемент на масива. Тъй като елементите на масива са разположени последователно в паметта, a + 1 е адреса на a[1], a + 2 е адреса на a[2] и т.н. a + n-1 е адреса на a[n-1]. Тогава *(a+i) е друг запис на a[i] (i = 0, 1, ..., n-1).

Има обаче една особеност. Имената на масивите са константни указатели. Заради това, някои от аритметичните оператори, приложими над указатели, не могат да се приложат над масиви. Такива са ++, -- и присвояването на стойност.

Следващата програма показва два начина за извеждане на елементите на масив.

```
#include <iostream.h>
int main()
{int a[] = {1, 2, 3, 4, 5, 6};
  int i;
  for (i = 0; i <= 5; i++)
    cout << a[i] << '\n';
  for (i = 0; i <= 5; i++)
    cout << *(a+i) << '\n';
  return 0;
}
```

Операторът

```
for (i = 0; i <= 5; i++)
{cout << *a << '\n';
  a++;
}
```

съобщава за грешка заради `a++` (`a` е константен указател и не може да бъде променян). Може да се поправи като се използва помощна променлива от тип указател към `int`, инициализирана с масива `a`, т.е.

```
int* p = a;
for (i = 0; i <= 5; i++)
{cout << *p << '\n';
  p++;
}
```

Използването на указатели е по-бърз начин за достъп до елементите на масива и заради това се предпочита. Индексираните променливи правят кода по-ясен и разбираем. В процеса на компилация всички конструкции от вида `a[i]` се преобразуват в `*(a+i)`, т.е. операторът за индексване `[]` се обработва от компилатора чрез адресна аритметика. Полезно е да отбележим, че операторът `[]` е ляво-асоциативен и с по-висок приоритет от унарните оператори (в частност от оператора за извличане на съдържание `*`).

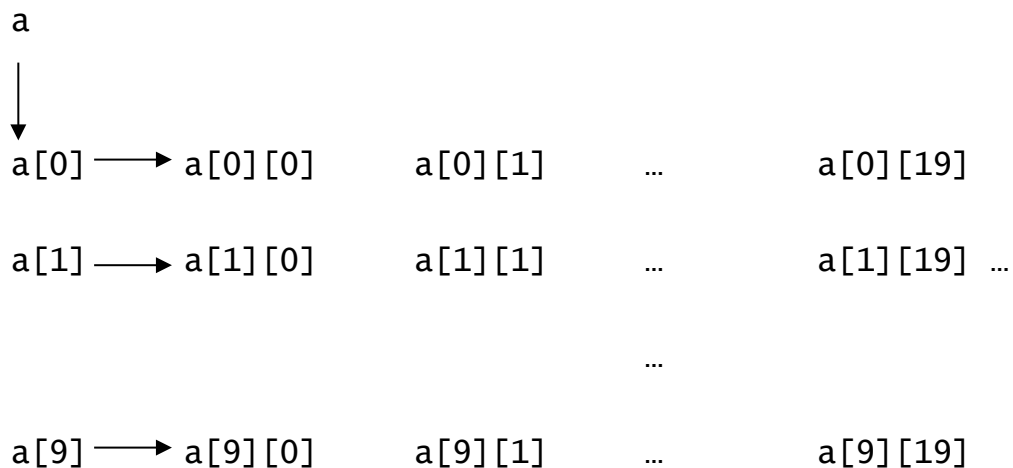
Указатели и двумерни масиви

Името на двумерен масив е константен указател към първия елемент на едномерен масив от константни указатели. Ще изясним с пример казаното.

Нека a е двумерен масив, дефиниран по следния начин:

```
int a[10][20];
```

Променливата a е константен указател към първия елемент на едномерния масив $a[0]$, $a[1]$, ..., $a[9]$, като всяко $a[i]$ е константен указател към $a[i][0]$ ($i = 0, 1, \dots, 9$), т.е.

Тогава

```
**a == a[0][0]
```

```
a[0] == *a    a[1] == *(a + 1)    ...    a[9] == *(a + 9),
```

т.е.

```
a[i] == *(a + i)
```

Като използваме, че операторът за индексване е лявоасоциативен и с по-висок приоритет от оператора $*$, получаваме:

```
a[i][j] == (*(a+i))[j] == (*(a+i)+j).
```

Задача 67. Да се напише програма, която въвежда по редове правоъгълна матрица $A_{n \times k}$ от цели числа. Конструира матрица, образувана от редовете на A от четна позиция, след което я извежда като увеличава с 1 всеки неин елемент. Конструира матрица, образувана от редовете на A от нечетна позиция, след което я извежда като увеличава с 2 всеки неин елемент. И накрая, ако n е четно,

извежда сумата на матриците от редовете от четните и нечетните позиции на A (без увеличението с 1 и 2).

Програма Zad67.cpp решава задачата. Матрицата от редовете на A от четна позиция е конструирана в *масива от указатели p*, а матрицата от редовете на A от нечетна позиция е конструирана в *масива от указатели q*. Конструирането на масива p е реализирано чрез фрагмента:

```
int m = -1;
for (i = 0; i <= n-1; i = i+2)
{m++;
 *(p+m) = *(a+i);
}
```

Стойността на p[0] е адреса на a[0][0], стойността на p[1] е адреса на a[2][0], стойността на p[2] е адреса на a[4][0] и т.н. Масивът q е конструиран по аналогичен начин, но стойността на q[0] е адреса на a[1][0], стойността на q[1] е адреса на a[3][0], стойността на q[2] е адреса на a[5][0] и т.н. Елементите на масива A не се копират на друго място в паметта. Така се прави икономия на ОП.

```
// Program Zad67.cpp
#include <iostream.h>
#include <iomanip.h>
int main()
{int a[20][100];
 int* p[20];
 int* q[20];
 cout << "n, k = ";
 int n, k;
 cin >> n >> k;
 if (!cin)
 {cout << "Error! \n";
 return 0;
 }
 // въвеждане на матрицата
 int i, j;
 for (i = 0; i <= n-1; i++)
```

```

for (j = 0; j <= k-1; j++)
{cout << "a[" << i << "][" << j << "]= ";
  cin >> (*(a + i) + j);
}
// извеждане на матрицата
for (i = 0; i <= n-1; i++)
{for(j = 0; j <= k-1; j++)
  cout << setw(10) << (*(a + i) + j);
  cout << '\n';
}
cout << "\n\n Нова матрица от редовете в четни позиции \n";
// конструиране
int m = -1;
for (i = 0; i <= n-1; i = i+2)
{m++;
  *(p+m) = *(a+i);
}
// извеждане с увеличение на елементите с 1
for (i = 0; i <= m; i++)
{for(j = 0; j <= k-1; j++)
  cout << setw(10) << (*(p + i) + j) + 1;
  cout << '\n';
}
cout << "\n\n Нова матрица от редовете в нечетни позиции \n";
// конструиране
int l = -1;
for (i = 1; i <= n - 1; i = i + 2)
{l++;
  q[l] = a[i];
}
// извеждане с увеличение на елементите с 2
for (i = 0; i <= l; i++)
{for(j = 0; j <= k - 1; j++)
  cout << setw(10) << (*(q + i) + j) + 2;
  cout << '\n';
}

```

```

// сумиране на двете матрици ако n е четно
if (n%2 == 0)
    for (i = 0; i <= m; i++)
        {for (j = 0; j <= k-1; j++)
            cout << setw(10) << (*(p + i) + j) + *(q + i) + j);
            cout << '\n';
        }
return 0;
}

```

7.3 Указатели и низове

Низовете са масиви от символи. Името на променлива от тип низ е константен указател, както и името на всеки друг масив. Така всичко, което казахме за връзката между масив и указател е в сила и за низ – указател.

Следващият пример илюстрира обхождане на низ чрез използване на указател към `char`. Обхождането продължава до достигане на знака за край на низ.

```

#include <iostream.h>
int main()
{char str[] = "C++Language"; // str е константен указател
  char* pstr = str;          // pstr е указател към низа str
  while (*pstr)
  {cout << *pstr << '\n';
   pstr++;
  } // pstr вече не е свързан с низа "C++Language".
  return 0;
}

```

Тъй като низът е зададен чрез масива от символи `str`, `str` е константен указател и не може да бъде променяна стойността му. Затова се налага използването на помощната променлива `pstr`. Ако низът е зададен чрез указател към `char`, както е в следващата програма, не се налага използването на такава.

```

#include <iostream.h>
int main()

```

```

{char* str = "C++Language"; // str е променлива
while (*str)
{cout << *str << '\n';
str++;
}
return 0;
}

```

Примерите показват, че задаването на низ като указател към char има предимство пред задаването като масив от символи. Ще отбележим обаче, че дефиницията

```
char* str = "C++Language";
```

не може да бъде заменена с

```
char* str;
cin >> str;
```

следвани с въвеждане на низа "C++Language" (ще напомним, че не е възможно въвеждане на стойност на променлива от тип указател чрез оператора cin), докато дефиницията

```
char str[20];
```

позволява въвеждането му чрез cin, т.е.

```
cin >> str;
```

е допустимо.

Има още една особеност при дефинирането на низ като указател към char за реализацията Visual C++ 6.0. Ще я илюстрираме с пример.

Нека дефинираме променлива от тип низ по следния начин:

```
char s[] = "abba";
```

Операторът

```
*s = 'A';
```

е еквивалентен на s[0] = 'A' и ще замени първото срещане на символа 'a' в s с 'A'. Така

```
cout << s;
```

ще изведе низа

```
Abba
```

Да разгледаме съответната дефиницията на s чрез указател към char

```
char* s = "abba";
```

Операторът

```
*s = 'A';
```

би трябвало да замени първото срещане на символа 'a' в s с 'A', тъй като s съдържа адреса на първото 'a'. Тук обаче реализацията на Visual C++ съобщава за грешка – нарушение на достъпа. Последното може да се избегне като опцията на компилатора /ZI се замени с /Zi. Това се реализира като в менюто Project се избере Settings, след това C/C++, където Category трябва да има опция General. Накрая, в Project Options се промени /ZI на /Zi. Опцията /Zi се грижи за проблемите при нарушаване на достъпа – едно неудобство, което трябва да се има предвид.

7.4 Тип псевдоним

Чрез псевдонимите се задават алтернативни имена на обекти в общия смисъл на думата (променливи, константи и др.). В тази част ще ги разгледаме малко ограничено (псевдоними само за променливи).

Дефиниране

Нека T е име на тип. Типът T& е тип псевдоним на T. T се нарича **базов тип** на типа псевдоним.

Множество от стойности

Състои се от всички имена на дефинирани вече променливи от тип T.

Пример: Нека програмата съдържа следните дефиниции:

```
int a, b = 5;  
...  
int x, y = 9, z = 8;  
...
```

Множеството от стойности на типа int& съдържа имената a, b, x, y, z. Променлива величина, множеството от допустимите стойности на която съвпада с множеството от стойности на даден тип псевдоним, се нарича променлива от този тип псевдоним. Фиг. 4 илюстрира дефиницията.

Дефиниране на променлива от тип псевдоним

```
<дефиниране_на_променлива_от_тип_псевдоним> ::=
```

```
T& <променлива> = <вече_дефинирана_променлива_от_тип_T>
```

```
{, <променлива> = <вече_дефинирана_променлива_от_тип_T>опц}; |
```

```
T &<променлива> = <вече_дефинирана_променлива_от_тип_T>
```

```
{, &<променлива> = <вече_дефинирана_променлива_от_тип_T>}опц;
```

където T е име тип. Променливата след знак = се нарича инициализатор.

Фиг. 7.4 Дефиниране на променлива от тип псевдоним

Забелязваме, че е възможно фрагментите:

```
<променлива> = <вече_дефинирана_променлива_от_тип_T> и
```

```
&<променлива> = <вече_дефинирана_променлива_от_тип_T>
```

да се повтарят многократно. За разделител се използва символът запетая. В първият случай има една особеност. Дефиницията

```
T& a = b, c = d;
```

е еквивалентна на

```
T& a = b;
```

```
T c = d;
```

т.е. операторът & след типа T се отнася само за първата променлива след него.

Пример: Дефинициите

```
int a = 5;
```

```
int& syna = a;
```

```
double r = 1.85;
```

```
double &syn1 = r, &syn2 = r;
```

```
int& syn3 = a, syn4 = a;
```

определят syna и syn3 за псевдоними на цялата променлива a, syn1 и syn2 за псевдоними на реалната променлива r и syn4 за променлива от тип int.

Дефиницията на променлива от тип псевдоним задължително е с инициализация – дефинирана променлива от същия тип като на базовия тип на типа псевдоним. След това не е възможно променливата-псевдоним да стане псевдоним на нова променлива. Затова тя е “най-константната” променлива, която може да съществува.

Пример:

```
...
int a = 5;
int &syn = a; // syn е псевдоним на a
int b = 10;
int& syn = b; // error, повторна дефиниция
...
```

Операции и вградени функции

Дефиницията на променлива от тип псевдоним свързва променливата-псевдоним с инициализатора и всички операции и вградени функции, които могат да се прилагат над инициализатора, могат да се прилагат и над псевдонима му и обратно.

Примери:

```
1. int ii = 0;
   int& rr = ii;
   rr++;
   int* pp = &rr;
```

Резултатът от изпълнението на първите два оператора е следния:

ОП ii, rr

...	0	...
-----	---	-----

Операторът `rr++`; не променя адреса на `rr`, а стойността на `ii` и тя от 0 става 1. В случая `rr++` е еквивалентен на `ii++`.

Адресът на `rr` е адреса на `ii`. Намира се чрез `&rr`. Чрез дефиницията

```
int* pp = &rr;
```

`pp` е определена като указател към `int`, инициализирана с адреса на `rr`.

```
2. int a = 5;
   int &syn = a;
   cout << syn << " " << a << '\n';
   int b = 10;
   syn = b;
```

```
cout << b << " " << a << " " << syn << '\n';
```

извежда

```
5 5
10 10 10
```

Операторът `syn = b;` е еквивалентен на `a = b;`.

```
3. int i = 1;
   int& r = i; // r и i са свързани с 1
   cout << r; // извежда 1
   int x = r; // x има стойност 1
   r = 2; // еквивалентно е на i = 2;
```

Допълнение: Възможно е типът на инициализатора да е различен от този на псевдонима. В този случай се създава нова, наречена **временна**, променлива от типа на псевдонима, която се инициализира със зададената от инициализатора стойност, преобразувана до типа на псевдонима. Например, след дефиницията

```
double x = 12.56;
int& synx = x;
```

имаме

ОП	x		synx	
	12.56	...	12	
	8В		4В	

Сега `x` и псевдонимът `synx` са различни променливи и промяната на `x` няма да влияе на `synx` и обратно.

Константни псевдоними

В C++ е възможно да се дефинират псевдоними, които са константи. За целта се използва запазената дума `const`, която се поставя пред дефиницията на променливата от тип псевдоним. По такъв начин псевдонимът не може да променя стойността си, но ако е псевдоним на променлива, промяната на стойността му може да стане чрез промяна на променливата.

Пример: Фрагментът

```
int i = 125;
const int& syni = i;
cout << i << " " << syni << '\n'; // i и syni имат стойност 125
syni = 25;
cout << i << " " << syni << '\n';
```

ще съобщи за грешка (syni е константа и не може да е лява страна на оператор за присвояване), но фрагментът

```
int i = 125;
const int& syni = i;
cout << i << " " << syni << '\n';
i = i + 25;
cout << i << " " << syni << '\n';
```

ще изведе

```
125 125
150 150
```

Последното показва, че константен псевдоним на променлива защитава промяната на стойността на променливата чрез псевдонима.

Допълнителна литература

1. Ст. Липман, Езикът С++ в примери, “КОЛХИДА ТРЕЙД” КООП, София, 1993.
2. В. Stroustrup, C++ Programming Language. Third Edition, Addison-wesley, 1997.